

Michał Jasiński*

ASPEKTY MONOKULTUROWE POMOCOWO-PRZEKAZOWEJ CHOROBY HOLENDERSKIEJ GLOBALNEGO POŁUDNIA

DOI: 10.26399/meip.1(76).2023.03/m.jasinski

WPROWADZENIE

W literaturze przedmiotu od kilku dziesięcioleci trwa debata, której celem jest próba udzielenia jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy przekazy (zarobków) od emigrantów (*Remittances*) przyczyniają się do pobudzenia procesów rozwoju społeczno-ekonomicznego, czy też rozwiązaniem problemów zacofania Globalnego Południa jest pomoc rozwojowa (*Official Development Assistance* – ODA). Oba te strumienie wraz ze zmianami ich wielkości powodują kolejne fale badań tej problematyki. W części państw Południa napływ zarówno przekazów od emigrantów, jak i pomocy rozwojowej jest znaczny, niekiedy stanowiący dominujące źródło dochodów danej gospodarki. Przypadki te stanowią ciekawy aspekt badawczy w kontekście choroby holenderskiej (*Dutch Disease*).

Aspekt dominującego charakteru pomocy rozwojowej i przekazów od emigrantów spowodował konieczność dokonania hierarchizacji ekonomicznego znaczenia strumieni tych środków finansowych dla gospodarek Południa oraz wyodrębnienia grupy państw (terytoriów) o cechach „monokultury pomocowo-przekazowej” – zjawiska określonego na potrzeby rozważań

* Michał Jasiński – dr, Katedra Unii Europejskiej im. J. Monneta, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, e-mail: michal.jasinski@sgh.waw.pl, ORCID: 0000-0002-0546-5048.

syndromem MIRAB. Wskazanie gospodarek dotkniętych tym syndromem będzie poprzedzone analizą literatury przedmiotu w zakresie specyfiki i zagrożeń wynikających z tego zjawiska.

Klasyfikacja znaczenia pomocy rozwojowej oraz przekazów od emigrantów zostanie dokonana przy zastosowaniu skonstruowanych na potrzeby badania dwóch wskaźników: pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG). Analizie poddane zostaną 134 jednostki geopolityczne Globalnego Południa. Zaaplikowane dane dotyczyć będą 2019 r. Dobór jednostek, jak i przedział czasowy badania podyktowany był listą odbiorców pomocy rozwojowej (lista DAC obowiązująca na lata 2018–2020¹), jak i dostępnością danych statycznych.

1. PRZEGLĄD LITERATURY PRZEDMIOTOWEJ

W nurcie badań nad problematyką rozwoju (i zacofania) małych wyspiarskich jednostek geopolitycznych Południa wyróżniono (w drugiej połowie lat 80. XX w.) specyficzny model gospodarowania, określony jako MIRAB. Został on oparty na podstawie obserwacji procesów gospodarczych najmniejszych jednostek regionu Oceanii (Kiribati, Niue, Tokelau, Tuvalu, Wyspy Cooka). MIRAB stanowi akronim od słów: *migration* (migracje) – MI, *remittances* (przekazy) – R, *aid* (pomoc) – A, *bureaucracy* (biurokracja) – B. Elementy te w obrazowy sposób ukazują funkcjonowanie tego typu gospodarki. Dominujące źródła dochodów stanowią dwa elementy. Pierwszym są przekazy środków finansowych (czy też rzeczowych) pochodzące od emigrantów (zarobkowych). Drugim są środki finansowe z tytułu pomocy rozwojowej, które (wraz z jej wzrostem) przyczyniają się do rozrostu aparatu biurokratycznego (potrzeba zwiększenia kadry urzędniczej do rozdysponowania środków pomocowych)².

Ujęcie tej „skrajnej” choroby holenderskiej w specyficznej hybrydzie „monokultury pomocowej” i „monokultury przekazowej”³ wraz ze wzrostem globalnych przepływów finansowych (z obu kategorii), jak i coraz liczniejszymi

¹ W badaniu nie uwzględniono państw, których bilans ODA był ujemny (m.in. Chiny).

² G. Bertram, R.F. Watters, *New Zealand and its Small Island Neighbours: A Review of New Zealand Policy Toward the Cook Islands, Niue, Tokelau, Kiribati and Tuvalu*, Institute of Policy Studies, Victoria University of Wellington, 1984; G. Bertram, R.F. Watters, *The MIRAB Economy in South Pacific Microstates*, „Pacific Viewpoint”, 1985 nr 6(3), s. 497–519; G. Bertram, R.F. Watters, *The MIRAB Process: Earlier Analysis in Context*, „Pacific Viewpoint” 1986 nr 27(1), s. 47–59.

³ M. Jasiński, *Kirgiski syndrom MIRAB*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2018 nr 53(2), s. 49.

tego typu przypadkami skutkowało dalszymi badaniami zjawiska⁴. Wraz z kolejnymi publikacjami sformułowanie MIRAB upowszechniło się w literaturze (szczególnie z zakresu studiów nad wyspami), stając się jednym z trzech (wraz z SITE i PROFIT) szeroko akceptowanych modeli rozwoju małych obszarów wyspiarskich Południa⁵.

Wpisanie „wyspiarskiego” syndromu MIRAB w mechanizm choroby holenderskiej (czy też w twierdzenie Rybczyńskiego⁶) jest niewątpliwie zasadne. W tym przypadku należy jednak rozważyć dwie podstawowe kwestie. Pierwszą jest mechanizm wywołany przez strumienie pomocy rozwojowej prowadzący do zniekształceń w gospodarce beneficjenta – powodujący zamknięcie (zakleszczenie) w „monokulturze pomocowej”. Sytuacji, w której środki pomocowe stają się dominującym źródłem finansowania rozwoju, czy niekiedy podstawowym warunkiem funkcjonowania państw-biorców. Specyficznego paradoksu polegającego na tym, że im obficiej płyną środki pomocowe do danego kraju, tym bardziej rośnie prawdopodobieństwo, że będzie

⁴ Por. m.in. K.E. James, *Migration and Remittances: A Tongan Village Perspective*, „Pacific Viewpoint” 1991, nr 32(1), s. 1–23; G. Hayes, „MIRAB” Processes and Development on Small Pacific Islands: A Case Study from Southern Massim, Papua New Guinea, „Pacific Viewpoint” 1993, nr 34(2), s. 153–178; A. Hooper, *The MIRAB Transition in Fakaofu, Tokelau*, „Pacific Viewpoint” 1993, nr 34(2), s. 241–264; M.L. Treadgold, *Breaking out of the MIRAB mould: historical evidence from Norfolk Island*, „Asia Pacific Viewpoint” 1999, nr 40(3), s. 235–249.

⁵ Por. m.in. G. Bertram, *The MIRAB Model Twelve Years On*, „The Contemporary Pacific” 1999, nr 11(1), s. 105–138; M. Jędrusik, *Wyspy tropikalne. W poszukiwaniu dobrobytu*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005, s. 149 i n.; G. Bertram, *The MIRAB model in the twenty-first century*, „Asia Pacific Viewpoint” 2006, nr 47(1), s. 1–13; G. Bertram, B. Poirine, *Political Economy*, [w:] G. Baldacchino (red.), *A World of Islands. An Island Studies Reader*, Institute of Island Studies, University of Prince Edward Island, 2007, s. 340 i n.; M. Jasiński, *Modele rozwoju gospodarczego a poziom rozwoju społecznego i zamożności w małych państwach wyspiarskich na świecie*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2017, nr 49(2), s. 319–323; B.M.W. Ratter, *Geography of Small Islands. Outposts of Globalisation*, Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018, s. 149 i n.; K. Podhorodecka, *Turystyka na obszarach wyspiarskich wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2019, s. 55 i n.; G. Bertram, B. Poirine, *Economics and Development*, [w:] G. Baldacchino (red.), *The Routledge International Handbook of Island Studies. A World of Islands*, London and New York: Routledge, 2020, s. 226 i n.; J.E. Randall, *An Introduction to Island Studies*, London: Rowman & Littlefield, 2021, s. 141 i n., 171, 172.

⁶ Por. T.M. Rybczynski, *Factor Endowment and Relative Commodity Prices*, „Economica, New Series” 1955, nr 22(88), s. 336–341.

że będzie się on wolniej rozwijał⁷. Drugą z kwestii jest mechanizm będący wynikiem nieskuteczności pomocy rozwojowej (doprowadzający m.in. do „monokultury pomocowej”), który „wymusza” konieczność pozyskiwania przez obywateli środków finansowych za granicą (emigracja zarobkowa). W konsekwencji wraz ze wzrostem przekazów specyficzne „uzależnienie” z tego tytułu („monokultura przekazowa”)⁸. W celu głębszej analizy syndromu MIRAB, jako specyficznej formy choroby holenderskiej, niewątpliwie oba te strumienie finansowe (pomoc rozwojową i przekazy) należy wpisać w kontekst problematyki Południa, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki małych gospodarstw wspiarskich.

W głównym nurcie badań nad problematyką rozwoju (i zacofania) Południa pomocy rozwojowej, jako narzędziu przełamania „błędnego koła ubóstwa” poświęcono wiele miejsca. Opinie co do jej skuteczności są podzielone, jakkolwiek dominuje nurt krytyczny. Zarzutów, jak i przykładów dotyczących jej nieefektywności, czy wręcz destrukcyjnego wpływu na społeczeństwa i gospodarki beneficjentów w literaturze przedmiotu jest wiele⁹. Uogólniając, stwierdzić można, że nieskuteczność współczesnej pomocy rozwojowej trafnie oddaje zdanie H.D. Thoreau z 1854 r. W swoim manifestie „*Walden, czyli życie w lesie*”, krytykując pomoc skierowaną w stronę ubogiej części ówczesnego społeczeństwa amerykańskiego, stwierdził on: „na tysiąc ludzi odrąbujących gałęzie zła, tylko jeden karczkuje korzenie”¹⁰. Analizując współczesną pomoc rozwojową z tej perspektywy, nietrudno nie przychylić się do poglądu, że przy tak znacznych sumach i długim okresie czasu od kiedy pomoc rozwojowa jest udzielana, stosunkowo niewiele jest udokumentowanych trwałych sukcesów rozwojowych. Znane są również przypadki państw (głównie na kontynencie afrykańskim), które mimo wieloletniego wsparcia obecnie znajdują

⁷ M. Jasiński, *Aspekty monokulturowe pomocowej choroby holenderskiej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego, Studia i Prace” 2017, nr 3(31), s. 155–162, 165; *Poziom rozwoju społecznego i zamożności a pomoc rozwojowa i przekazy w państwach o niekorzystnym położeniu geograficznym*, [w:] J. Szlachta, M. Zaleska, K. Zukrowska, R. Towalski (red.), *Społeczny kontekst ekonomii*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2017, s. 322, 325.

⁸ M. Jasiński, *Kirgiski...*, *op. cit.*, s. 48, 49.

⁹ Por. szczególnie: W. Easterly, *Brzemie białego człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008; D. Moyo, *Dead Aid. Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009; A. Leszczyński, *Eksperymenty na biednych. Polityczny, moralny i ekonomiczny spór o to, jak pomagać skutecznie*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2016.

¹⁰ H.D. Thoreau, *Walden, czyli życie w lesie*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2005, s. 104.

się na niższym poziomie rozwoju niż w momencie uzyskiwania niepodległości (m.in. Demokratyczna Republika Kongo). Jakkolwiek przy tego typu rozumowaniu należy pamiętać, że kondycja ekonomiczna państw-biorców nie może być traktowana jako prosta pochodna otrzymywanej pomocy. Formułowanie wniosków w kwestii jej skuteczności na podstawie wielkości otrzymywanych środków jest zbyt dużym uproszczeniem¹¹.

Jednym z szeregu problemów podnoszonych przy analizowaniu kwestii pomocy rozwojowej, które mogą mieć ujemny wpływ na jej skuteczność, są jej „możliwości absorpcyjne” oraz wywołana przez nią choroba holenderska. Absorpcja pomocy, jak wskazują liczne badania, poddana jest prawu malejących przychodów. Wraz ze wzrostem nakładów z jej tytułu, szczególnie po przekroczeniu tzw. progu nasycenia (*aid saturation point*) krańcowa skuteczność pomocy obniża się (zwiększają się krańcowe koszty lub zmniejszają krańcowe korzyści). Silna wersja tej hipotezy zakłada, że pomoc rozwojowa może (po przekroczeniu poziomu nasycenia) przynosić negatywne stopy wzrostu (być szkodliwa). Krańcowy spadek efektywności pomocy w literaturze przedmiotu tłumaczony jest m.in. ograniczeniami administracyjnymi, niską jakością otoczenia politycznego, słabym stanem infrastruktury, wzrostem konsumpcji (wynikającym często z braku produktywnych alternatyw dla rentownego wykorzystania funduszy pomocowych), czy też chorobą holenderską¹².

Z reguły możliwości absorpcyjne pomocy wiążą się z kwestią rzadkości zasobów Południa (m.in. czasu wykwalifikowanego urzędnika, liczby lekarzy, kilometrów dróg itp.) oraz popytem, który kreuje pomoc w stosunku do tych zasobów – prowadząc w efekcie do „wąskich gardeł”. Typowym przykładem jest przekroczenie limitu absorpcji przez pomoc rzeczową w postaci leków. Ich przyjmowanie przez pacjentów jest ograniczone (niemożliwe) w wyniku braku wykształconego personelu medycznego, który by nadzorował ich aplikowanie. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku braku możliwości wdrażania kolejnych programów rozwojowych ze względów na rzadkość zasobu, jakim są wykwalifikowani specjaliści zatrudnieni w sektorze publicznym. Tęgo rodzaju „wąskie gardła” występują w państwach, które charakteryzują się niskim stopniem rozwoju instytucjonalnego i kapitału ludzkiego. Przekroczenie progu nasycenia pomocą wiąże się z coraz mniejszymi krańcowymi efektami pomocy

¹¹ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa. Teoria i polityka*, Warszawa: Difin, 2011, s. 173, 174.

¹² *Ibidem*, s. 186.

rozwojowej, jak i coraz większymi zniekształceniami w gospodarce, które wywołane są rosnącym popytem („uzależnieniem od pomocy”¹³)¹⁴.

Uniwersalne określenie wartości progu możliwości absorpcyjnych pomocy rozwojowej jest praktycznie niemożliwe. Zdaniem części badaczy problematyki zależy on od jakości polityki. W przypadku państw charakteryzujących się lepszym jakościowo otoczeniem politycznym – próg ten jest wyższy. W gorzej zarządzanych – niższy. Z reguły jest on szacowany na poziomie 15–45% PKB. Wartość ta zależy od specyfiki danego państwa¹⁵. Pomimo świadomości wymienionych mechanizmów, zmian zachodzących w świadczeniu pomocy rozwojowej i stopniowemu odchodzeniu od jej „uzależniającego” charakteru¹⁶, w wielu przypadkach u państw-biorców poziom progu absorpcyjnego jest nadal przekroczony. Odwołując się do danych z 2019 r., w 25 państwach wartość otrzymanej ODA w odniesieniu do PNB¹⁷ była dwucyfrowa (patrz: tabela 1, kolumna A). W czterech przypadkach (Tuvalu, Syria, Republika Środkowej Afryki i Nauru) wyniosła ona ponad 30%.

Zgodnie z modelowym założeniem, głównym zewnętrznym symptomem choroby holenderskiej jest realna aprecjacja waluty krajowej, do której dochodzi w wyniku dynamicznego wzrostu dochodów eksportowych. Analogicznie, jak w przypadku „surowcowej”, tę wywołaną przez środki pomocowe rozpatruje się również z perspektywy dwóch równolegle występujących zjawisk: efektu wydatkowego i efektu przesunięcia zasobów¹⁸. Pomoc rozwojowa może być skoncentrowana nierównomiernie na finansowaniu dóbr i usług niehandlowych, takich jak budownictwo, ochrona zdrowia czy edukacja, które w państwach Południa charakteryzują się szczególnie dużym popytem. Oczekiwanym efektem w tych przypadkach będzie wzrost płac w tych sektorach. Stanowiąc to będzie bodziec do napływu dodatkowej siły roboczej. Realokacja

¹³ P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie rozwoju krajów słabiej rozwiniętych jako element polityki zagranicznej państw rozwiniętych*, [w:] E. Latoszek (red.), *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2010, s. 113, 114.

¹⁴ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa...*, *op. cit.*, s. 186, 187.

¹⁵ T. Addison, G. Mavrotas, M. McGillivray, *Aid, Debt Relief and New Sources of Finance for Meeting the Millennium Development Goals*, „WIDER Research Paper” 2005, nr 9, s. 4, 5.

¹⁶ P. Bagiński, M. Kowalska, *Finansowanie...*, *op. cit.*, s. 96.

¹⁷ Bank Światowy odnosi wielkość środków z tytułu ODA do PNB (nie do PKB).

¹⁸ M. Corden, J.P. Neary, *Booming Sector and De-industrialization in a Small Open Economy*, „Economic Journal” 1982, nr 92, s. 825–848; M. Corden, *Booming Sector and Dutch Disease Economic: Survey and Consolidation*, „Oxford Economic Papers” 1984, nr 36(3), s. 359–380.

tego rodzaju będzie kontynuowana do momentu ogólnego wzrostu poziomu płac. Wyższe płace wpłyną ujemnie na dochodowość i konkurencyjność w eksporcie dochodowym. Spowoduje to osłabienie (spadek) eksportu. W konsekwencji jest to typowy dla choroby holenderskiej efekt przesunięcia zasobów. Efekt wydatkowy natomiast wynika z równoległego zjawiska i dotyczy wyższego dochodu i popytu, które zostanie uruchomione przez wyższe płace – podnosząc tym ceny dóbr niehandlowych w relacji do dóbr handlowych. To spowoduje przyciągnięcie przedsiębiorstw i zasobów do sektora dóbr niehandlowych, dodatkowo osłabiając sektor eksportowy¹⁹.

Literatura przedmiotu nie daje jednoznacznej odpowiedzi w kwestii wpływu pomocy rozwojowej na wzrost gospodarczy za pośrednictwem realnej aprecjacji kursu walutowego. Wyróżnia się trzy punkty widzenia. Zgodnie z pierwszym, przyjmuje się, że przekazywana pomoc w sposób jednoznaczny oddziałuje na kurs walutowy, który umacnia się, wywołując negatywne skutki dla przemysłu pracochłonnego i sektora eksportowego. Zgodnie z drugim, nie stwierdza się symptomów choroby holenderskiej w badanej grupie państw afrykańskich, które otrzymywały znaczną pomoc rozwojową. W przypadku trzeciego, argumentuje się, że wpływ realnej aprecjacji waluty na wzrost gospodarczy jest niewielki przy przyjęciu perspektywy długookresowej – choroba holenderska na ogół odnoszona jest krótkiego okresu²⁰. Środki z tytułu pomocy rozwojowej finansują również stronę podażową (inwestycje w infrastrukturę, edukację, ochronę zdrowia), oddziałując na poprawę wydajności gospodarki w długim okresie. Korzyści te mogą równoważyć straty poniesione w zakresie konkurencyjności, na której koncentruje się choroba holenderska. Ponadto istotne jest wskazanie, że poziom dobrobytu mieszkańców państw biednych zależy w znacznym stopniu od poziomu bieżącej konsumpcji i inwestycji, które są finansowane przez pomoc, a nie tylko od poziomu produkcji. Korzyści płynące z dodatkowej konsumpcji mogą być znacznie większe od strat po stronie produkcji. Podobnie, choroba holenderska może nie wystąpić w państwach o niskim dochodzie, gdzie występują nadwyżki nieangażowanych czynników produkcji. Klóci się to z podstawowym założeniem pierwotnego modelu, w którym zakłada się występowanie pełnego zatrudnienia. Nadwyżki mogą zostać uruchomione do zaspokojenia dodatkowego popytu na dobra niehandlowe wywołanego przez napływ pomocy bez wywoływania stanu

¹⁹ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa...*, *op. cit.*, s. 179; M. Jasiński, *Aspekty...*, *op. cit.*, s. 153.

²⁰ Szerzej patrz M. Nkusu, *Aid and the Dutch Disease In Low-Income Countries: Informed Diagnoses for Prudent Prognoses*, „IMF Working Paper” 2004, nr 4 (49), s. 14, 15.

nierównowagi. Dodatkowo jest możliwość przeciwdziałania chorobie holenderskiej w państwach Południa dzięki polityce monetarnej („sterylizacja”)²¹.

Realna aprecjacja waluty jako zjawisko nie ma inklinacji negatywnych. Towarzyszy ona wielu państwom, które weszły na ścieżkę industrializacji i ze względu na to zwiększają produktywność, produkcję oraz dochód. Ma to związek z efektem Balassy-Samuelsona, zgodnie z którym wzrost produktywności w sektorze handlowym powoduje wzrost płac w gospodarce, również w sektorze niehandlowym. Ponieważ nie dochodzi do wzrostu produktywności – wzrastają również ceny w sektorze niehandlowym. Rośnie ogólny poziom cen i dochodzi do realnej aprecjacji kursu walutowego. Problem w odniesieniu do pomocy rozwojowej polega głównie na zjawisku wyprzedzenia przez realną aprecjację wzrostu produktywności i produkcji w gospodarce. Środki z jej tytułu finansują dodatkową konsumpcję i inwestycje powyżej poziomu, który umożliwiają wewnętrzne zdolności produkcyjne danej gospodarki²².

Zamykając rozważania dotyczące „pomocowej” choroby holenderskiej, należy również dodać, że w przypadku pomocy projektowej niekorzystne zmiany kursu walutowego oraz sam efekt choroby są mniej prawdopodobne. Najogólniej, należy przyjąć, że ryzyko jej wystąpienia rośnie wraz ze wzrostem: wielkości pomocy, relacji pomocy przekazywanej przez budżet (np. wsparcie budżetowe) w stosunku do pomocy projektowej oraz stopnia wykorzystania pomocy na zakup dóbr i usług wytwarzanych na terenie państwa-beneficjenta. Na przykład pomoc przekazywana na profilaktykę i leczenie HIV/AIDS nie wiąże się z zagrożeniem inflacji czy nadmiernej aprecjacji kursu walutowego, gdyż zostanie w większości przeznaczona na wydatki importowe (leki, sprzęt medyczny)²³.

Przy rozpatrywaniu możliwości absorpcji pomocy rozwojowej i „popychaniu” przez środki finansowe z jej tytułu do „skrajnej” choroby holenderskiej („uzależnienia od pomocy”) należy zwrócić uwagę nie tyle na wielkość samych środków, co na wielkość państwa-biorcy. Istotna wydaje się bowiem relacja pomocy rozwojowej do wielkości gospodarki. Przy relatywnie niewielkich środkach finansowych mogą one być znaczące dla małego państwa²⁴.

²¹ D. Kopiński, *Pomoc rozwojowa...*, op. cit., s. 179, 180.

²² *Ibidem*, s. 180, 181.

²³ *Ibidem*, s. 181.

²⁴ W literaturze przedmiotu najpowszechniej za wyznacznik małego państwa przyjmuje się liczbę jego mieszkańców oraz powierzchnię terytorium. W pierwszym przypadku na ogół przytaczane są cztery arbitralne wielkości: 1 mln; 1,5 mln; 3 mln oraz 5 mln stałych mieszkańców jako górna granica „małego” państwa. Z perspektywy ekonomicznej jest to jak najbardziej zasadne kryterium – mała populacja to m.in. niewielkie

Dlatego też najpowszechniej zjawisko „monokultury pomocowej” występuje w niewielkich, najsłabiej rozwiniętych państwach wyspiarskich²⁵. W części przypadków nieskuteczność pomocy, jak nadmieniono przy kwestii syndromu MIRAB, „wymusza” wzmoczoną migrację zarobkową. W przypadkach „wyspiarskich” – często znaczną. Literatura przedmiotu wskazuje liczne przypadki, gdy ponad połowa mieszkańców żyje w diasporze poza granicami²⁶.

Migracja zarobkowa i związane z nią przekazy nie są cechą charakterystyczną dla Południa. W ostatnich dziesięcioleciach oba te zjawiska wykazują silną tendencję rosnącą, szczególnie w regionach słabiej rozwiniętych. Zmiany te stymulują coraz liczniejsze badania wpływu transferów od migrantów na szereg wskaźników społeczno-ekonomicznych, m.in. takich jak (długoterminowy) wzrost gospodarczy, nierówności, ubóstwo, inwestycje, konsumpcja oraz zmienność dochodów na Globalnym Południu. Pomimo rosnącej liczby badań, nie ma wśród specjalistów pełnej zgodności co do interpretacji ich wyników²⁷.

zasoby siły roboczej czy niewielki rynek wewnętrzny – choć kwestią sporną pozostaje, którą z czterech wymienionych granic przyjąć. W drugim przypadku, najpowszechniej, zwłaszcza w przypadku małych państw wyspiarskich Globalnego Południa (SIDS), przyjmuje się 20 tys. km² jako łączną, lądową górną granicę powierzchni terytorium. W rezultacie niewielkiej populacji i powierzchni, państwa te charakteryzuje również „mała” gospodarka. Mała – mierzona w PKB lub PNB, czy też uwzględniająca fakt niewielkiego jej udziału w wymianie międzynarodowej (np. mniej niż 0,02%) bądź niemożności wpływu na ceny międzynarodowe. Cecha ta w dużym stopniu determinuje jej szczególną podatność na skrajną chorobę holenderską („monokulturę”). M. Jasiński, *Podwójna izolacja jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego małych państw wyspiarskich Globalnego Południa*, „Studia Polityczne” 2020, nr 48(2), s. 266. W szerszym kontekście kwestie „małego” państwa analizują G. Baldacchino, A. Wivel, *Small states: concepts and theories*, [w:] G. Baldacchino, A. Wivel, (red.), *Handbook on the Politics of Small States*, Cheltenham and Northampton: EE Publishing, 2020, s. 2–19.

²⁵ S. Feeny, M. McGillivray, *Aid and Growth in Small Island Developing States*, „The Journal of Development Studies” 2010, nr 46(5), s. 908, 909; P. Guillaumont, V. Nossek, L. Wagner, *Improving aid allocation for small developing states*, [w:] L. Briguglio (red.), *Handbook of Small States. Economic, Social and Environmental Issues*, London and New York: Routledge, 2018, s. 263 i n.

²⁶ M. Jasiński, *Aspekty...*, *op. cit.*, s. 155 i n.

²⁷ R.P.D. Karpestam, *Dynamic multiplier effects of remittances in developing countries*, „Journal of Economic Studies” 2012, nr 39(5), s. 514, 515; S. Feeny, S. Iamsiraroj, M. McGillivray, *Remittances and Economic Growth: Larger Impacts in Smaller Countries?*, „The Journal of Development Studies” 2014, nr 50(8), s. 1055; J. Staśkiewicz, *Zmiany w przekazach migrantów w krajach rozwijających się*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2018, nr 53(2), s. 339 i n.; A. Teperek, *Przekazy pieniężne od emigrantów*

Trudności w jednoznacznej ocenie wpływu transferów od emigrantów na „poprawę bytu i standardu życia” mieszkańców Południa wynikają m.in. ze złożoności zjawiska i jego specyfiki. Przekazy od emigrantów mają bowiem charakter transferów prywatnych. Ujęte w statystykach międzynarodowych zostają tylko te przekazy, które transferowane są przez banki lub wyspecjalizowane przedsiębiorstwa świadczące usługi finansowe (np. Western Union, Moneybookers, MoneyGram, czy Global Money Transfer). Znaczna część środków przekazywana przez emigrantów nie jest rejestrowana. Zdaniem ekspertów „nieoficjalne” przepływy finansowe od emigrantów są co najmniej 50% wyższe od tych ujętych w statystykach. Inne szacunki zakładają nawet, że nierejestrowane przekazy mogą być dwukrotnie większe od rejestrowanych²⁸.

Przyjmując, że w przypadku części państw Globalnego Południa środki transferowane od emigrantów przewyższają łączny napływ środków finansowych z innych źródeł (np. analizowanej ODA, czy też bezpośrednich inwestycji zagranicznych – FDI), to nie należy automatycznie zakładać, że równie skutecznie przyczynią się do rozwoju gospodarki narodowej. Istotne przy tej kwestii jest świadomość, że w znacznej części środki z tytułu przekazów od emigrantów nie zasilają narodowego systemu finansowego. Państwo ma bowiem ograniczone możliwości wpływu na odbiorców przekazów, aby środki finansowe z przekazów były wykorzystywane w sposób efektywny²⁹.

Równie istotne jest wskazanie, że przekazy w skali makro w dużej mierze są zależne od narzędzi i barier administracyjnych, które tworzone są przez rządy. Wprowadzenie np. sztywnego kursu wymiany waluty narodowej na waluty zagraniczne powoduje, że znaczna część transferowanych środków dociera kanałami nieoficjalnymi. W przypadku stanowczej reakcji państwa przyjmującego emigrantów, które angażuje swoje służby w zwalczanie nielegalnych instytucji finansowych – pośredniczących w przekazywaniu pieniędzy, doprowadza z kolei do wzrostu wielkości oficjalnych przekazów³⁰. Nie bez wpływu na skalę przekazów, co potwierdzają liczne przypadki (m.in. Salwador, czy wyspiarskie państwa oceaniczne) jest również kwestia dolaryzacji.

Przy analizowaniu znaczenia przekazów dla rozwoju Południa równie istotne jest uwzględnienie innych aspektów, m.in. położenia danego państwa

w państwach o małym potencjale ekonomicznym, [w:] D. Niedziółka (red.), *Rozważania o przestrzeni i gospodarce*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2020, s. 239 i n.

²⁸ Szerzej patrz: J. Brzozowski, M. Szarucki, *Ekonomiczne skutki transferowania zarobków przez emigrantów*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 3, s. 63–65; A. Teperek, *Przekazy pieniężne...*, *op. cit.*, s. 244, 245.

²⁹ J. Brzozowski, M. Szarucki, *Ekonomiczne skutki...*, *op. cit.*, s. 65.

³⁰ *Ibidem*.

(bliskość i dostępność rynku pracy obszarów wyżej rozwiniętych), czy charakteru związków z państwami o wyższym poziomie rozwoju. W ostatnim przypadku wyraźna jest np. zależność pomiędzy świadczeniem pomocy bilateralnej a wzrostem migracji do państwa donatora. Badane tych związków w kontekście „poprawy bytu i standardów życia”, jak również jako tzw. czynnika wypychającego (problemy społeczno-ekonomiczne → nieskuteczność pomocy rozwojowej → „wymuszanie migracji”) wydaje się być szczególnie istotne w przypadku państw małych (czy też ujmując problematykę w nieco odmiennej perspektywie – państw o tzw. małym potencjale ekonomicznym³¹). Zarówno tych (względnie) korzystnie położonych (np. państwa basenu Morza Karaibskiego), jak i tych o znacznych fizycznych odległościach od obszarów Północy (np. państwa oceaniczne). Tak kontynentalnych (m.in. Salwador, Nikaragua, Honduras), jak i wyspiarskich – gdzie od kilku dziesięcioleci wyraźne są syndromy „monokultury przekazowej”³².

Zamykając wątek dotyczący przekazów należy również podkreślić, że zbyt często (zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w powszechnym przekonaniu) akcentuje się fakt, że środki te są w nieproduktywny sposób rozdysponowywane. W powszechnej opinii są one zwyczajnie „przejadane”. Ujmując to inaczej – są w zbyt znaczącym stopniu przeznaczane na konsumpcję (często luksusową) zamiast na inwestycje (np. w edukację, zdrowie itd.). To spojrzenie nie do końca jest trafne – literatura przedmiotu wskazuje wiele pozytywnych przykładów oddziaływania przekazów. Pomimo tego dominuje (szczególnie w przypadkach wyspiarskich³³) pogląd, że płynące w znacznych, rosnących wielkościach przekazy powodują dalsze zniekształcenia w gospodarce beneficjenta („uzależnienie od przekazów”) – podtrzymujące (wzmacniające) je w funkcjonowaniu w modelu MIRAB.

³¹ Por. A. Teperek, *Przekazy pieniężne...*, *op. cit.*

³² J.C. Berthelemy, M. Beuran, M. Maurel, *Aid and Migration: Substitutes or Complements?*, „World Development” 2009, nr 37(10), s. 1589 i n.; S. Feeny, S. Iamsiraroj, M. McGillivray, *Remittances and Economic Growth...*, *op. cit.*, s. 945 i n.; M. Lanati, R. Thiele, *The impact of foreign aid on migration revisited*, „World Development” 2018, nr 111, s. 59 i n.

³³ J. Connell, *Poverty, Migration and Economic Resilience in Small Island Developing States*, [w:] L. Briguglio, G. Cordina, N. Farrugia, C. Vigilance (ed.), *Small States and the Pillars of Economic Resilience*, London: Islands and Small States Institute of University of Malta and the Commonwealth Secretariat, 2008, s. 276–280.

2. METODY BADAŃ

Wprowadzenie wymiaru ilościowego do badań może niekiedy nastroczać trudności. Są cechy niemierzalne lub mierzone w sposób, który dla przedstawicieli nauk ścisłych jest niedopuszczalny w sensie formalnym. Najbardziej znanym tego typu przykładem jest wskaźnik rozwoju społecznego (HDI). Nieakceptowalny przez badaczy uznających sformalizowane ujęcie za niepodważalną ścisłą metodę badań naukowych, a w głównym paradygmacie ekonomii rozwoju – powszechnie stosowany. Jest to wypadkowa wielu elementów m.in. potrzeby dokonania jakiegokolwiek porównania, nawet za cenę rezygnacji z dyscypliny formalnej, czy też uproszczenia (wskaźnik syntetyczny – jednolicebowy) na tyle, aby politycy gospodarczy byli skłonni zwrócić na niego uwagę i wykorzystać w podejmowaniu decyzji³⁴. Należy tu wyakcentować, że nie chodzi o błędy rachunkowe, gdyż pod tym względem nie występują żadne kontrowersje. Kwestią jest fakt uwzględniania w rachunku policzalnych, ale nieporównywalnych jakości, takich jak zamożność oraz poziom wykształcenia – tym jakościom przypisywane są w sposób arbitralny pewne wagi, które w zależności od potrzeb i okoliczności można dowolnie zmienić. Takie podejście przez część środowiska naukowego uważane jest za nienaukowe i dlatego HDI przez naukowców jest generalnie odrzucany. Kwestia ta dotyczy większości wskaźników syntetycznych.

W rozpatrywanym przypadku pomocy rozwojowej i przekazów istnieje niezaprzeczalna potrzeba dokonania pewnych porównań, również potrzeba zastosowania skwantyfikowanego ujęcia – w wyniku tego podjęto się sformułowania dwóch syntetycznych wskaźników. Te uproszczone rachunki stanowią wstęp do dalszych prac nad bardziej sformalizowanym ujęciem.

W celu wykazania ekonomicznego znaczenia ODA oraz przekazów od emigrantów dla analizowanych 134 państw i terytoriów (tabele 1, 2) Globalnego Południa zastosowano wskaźniki: pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG).

Konstrukcja pierwszego ujmuje trzy perspektywy gospodarczego znaczenia środków finansowych z tytułu ODA dla każdego z analizowanego (x) państwa/terytorium. Pierwszą są łączne wpływy z pomocy rozwojowej zestawione z wielkością gospodarki (mierzonej PNB). Drugą jest odniesienie łącznych wpływów z ODA do wielkości importu towarów i usług. Trzecią jest wartość otrzymanej pomocy rozwojowej przeliczona na jednego (stałego) mieszkańca.

³⁴ Por. m.in. R. Bartkowiak, *Ekonomia rozwoju*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2013, s. 59 i n.

Następnie zastosowano dla wymienionych trzech mierników formułę (min – max), uzyskując trzy wskaźniki, co można zapisać jako:

$$\text{ODA/PNB} = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (1)$$

$$\text{ODA/ITiU}_x = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (2)$$

$$\text{ODA per capita}_x = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (3)$$

gdzie:

ODA/PNB – to oficjalna pomoc rozwojowa w stosunku do produktu narodowego brutto (mierzona w odsetkach),

ODA/ITiU – to oficjalna pomoc rozwojowa w stosunku do importu towarów i usług (mierzona w odsetkach),

ODA *per capita* – to oficjalna pomoc rozwojowa na jednego mieszkańca (mierzona w USD),

X – to wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium,

X_{max} – to największa wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium w badanej grupie,

X_{min} – to najmniejsza wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium w badanej grupie.

Następnie uzyskane trzy wskaźniki ODA/PNB, ODA/ITiU oraz ODA *per capita* dla poszczególnego (x) państwa/terytorium zindeksowano (normując uzyskane wartości) wg wzoru:

$$\text{WPRG}_x = (\text{ODA/PNB}_x + \text{ODA/ITiU}_x + \text{ODA per capita}_x)/3 \quad (4)$$

umożliwiając uzyskanie syntetycznego wskaźnika (WPRG) dla poszczególnego (x) państwa/terytorium. Wskaźnik pomocy rozwojowej w gospodarce może przyjmować wartości od 0 do 1. Wyższa wartość WPRG oznacza silniejsze nasycenie gospodarki przez środki pomocowe.

Następnie, w odniesieniu do pomiaru znaczenia przekazów zastosowano WPEG. Metoda przy jego konstruowaniu była analogiczna jak w przypadku WPRG. We wskaźniku przekazów od emigrantów w gospodarce uwzględniono również trzy perspektywy ich znaczenia dla każdego z analizowanego (x) państwa/terytorium. Pierwszą stanowi łączna wartość przekazów zestawiona z wielkością gospodarki (mierzoną PKB). Drugą jest odniesienie łącznych wpływów z przekazów do wielkości importu towarów i usług. Trzecią jest wartość przekazów przeliczona na jednego (stałego) mieszkańca.

Następnie zastosowano dla wymienionych trzech mierników formułę (min – max), uzyskując trzy wskaźniki, co można zapisać jako:

$$\text{Przekazy/PKB} = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (5)$$

$$\text{Przekazy/ITiU}_x = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (6)$$

$$\text{Przekazy per capita}_x = (X - X_{\min}) : (X_{\max} - X_{\min}) \quad (7)$$

gdzie:

Przekazy/PKB – to przekazy (od emigrantów) w stosunku do produktu krajowego brutto (mierzone w odsetkach),

Przekazy/ITiU – to przekazy (od emigrantów) w stosunku do importu towarów i usług (mierzone w odsetkach),

Przekazy *per capita* – to przekazy (od emigrantów) na jednego mieszkańca (mierzone w USD),

X – to wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium,

X_{max} – to największa wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium w badanej grupie,

X_{min} – to najmniejsza wartość wskaźnika dla badanego państwa/terytorium w badanej grupie.

Następnie uzyskane trzy wskaźniki Przekazy/PKB, Przekazy/ITiU oraz Przekazy *per capita* dla poszczególnego (x) państwa/terytorium zindeksowano (normując uzyskane wartości) wg wzoru:

$$\text{WPEG}_x = (\text{Przekazy/PKB}_x + \text{Przekazy/ITiU}_x + \text{Przekazy per capitax})/3 \quad (8)$$

umożliwiający uzyskanie syntetycznego wskaźnika (WPEG) dla poszczególnego (x) państwa/terytorium. Wskaźnik przekazów od emigrantów w gospodarce może przyjmować wartości od 0 do 1. Wyższa wartość WPEG oznacza silniejsze nasycenie gospodarki przez przekazy.

3. WYNIKI BADAŃ I DISKUSJA

W wyniku aplikacji dostępnych danych z zakresu pomocy rozwojowej za 2019 r. – patrz: tabela 1, stwierdzić należy, że w przypadku 111 państw (terytoriów) ze 134 poddanych analizie, udało się uzyskać WPRG. W 16 z nich

wskaźnik pomocy rozwojowej w gospodarce osiągnął wysokie wartości (powyżej 0,2). W 23 średnie – WPRG od 0,100 do 0,199. W pozostałych 72 wartości wskaźnika były niskie (poniżej 0,099). W przypadku grupy o wysokim WPRG połowę stanowią SIDS – Tuvalu, Wyspy Tonga, Kiribati, Samoa, Wyspy Salomona, Vanuatu, Wyspy Św. Tomasza i Książęca oraz St. Vincent i Grenadyny. W przypadku państw, w których nie udało się wyliczyć WPRG, a dostępne były dane cząstkowe (patrz: tabela 1) stwierdzić można, że w dziesięciu z nich (Syria, Republika Środkowej Afryki, Nauru, Somalia, Wyspy Marshalla, Burundi, Federacyjne Stany Mikronezji, Mali, Palau oraz Sudan Południowy) istnieją przesłanki do określenia tych państw „monokulturami pomocowymi”. Cztery z wymienionej grupy to małe państwa wyspiarskie.

Tabela 1

WPRG w wybranych państwach/terytoriach Globalnego Południa w 2019 r.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA per capita (w USD)	$\frac{ODA/PNB}{(X_{max} - X_{min})}$ $\frac{(X - X_{min})}{(X_{max} - X_{min})}$	$\frac{ODA/ITiU}{(X_{max} - X_{min})}$ $\frac{(X - X_{min})}{(X_{max} - X_{min})}$	$\frac{ODA \text{ per capita}}{(X_{max} - X_{min})}$ $\frac{(X - X_{min})}{(X_{max} - X_{min})}$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	
1	Tuvalu	55,8	48,8	3130,0	1,000	0,845	0,620	0,822
2	Afganistan	22,4	57,8	112,6	0,402	1,000	0,022	0,475
3	Liberia	20,1	43,5	121,0	0,361	0,754	0,024	0,379
4	Wyspy Tonga	19,5	31,5	1033,0	0,349	0,545	0,205	0,366
5	Kiribati	15,1	31,6	481,8	0,270	0,547	0,095	0,304
6	Niger	11,1	40,0	63,9	0,198	0,693	0,013	0,301
7	Samoa	15,2	25,0	627,7	0,271	0,432	0,124	0,276
8	Sierra Leone	14,8	31,2	76,1	0,265	0,540	0,015	0,273
9	Malawi	11,2	34,1	64,8	0,201	0,590	0,013	0,268
10	Wyspy Salomona	14,4	27,3	334,3	0,258	0,473	0,066	0,266
11	Vanuatu	12,9	26,4	435,5	0,232	0,456	0,086	0,258
12	Rwanda	11,9	29,2	94,3	0,213	0,505	0,019	0,246
13	Wyspy Św. Tomasza i Książęca	12,1	26,6	238,9	0,216	0,460	0,047	0,241
14	Gambia	10,9	29,0	82,7	0,195	0,503	0,016	0,238
15	Zachodni Brzeg i Strefa Gazy	11,1	23,9	476,9	0,198	0,414	0,094	0,236
16	St. Vincent i Grenadyny	10,3	19,2	763,9	0,185	0,332	0,151	0,223
17	Mozambik	12,6	18,8	62,8	0,226	0,326	0,012	0,188

Tabela 1 cd.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA <i>per capita</i> (w USD)	ODA/PNB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA/ITiU $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA <i>per capita</i> $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	
18	Timor Wschodni	8,6	21,3	182,5	0,155	0,369	0,036	0,186
19	Gwinea-Bissau	8,2	21,7	62,7	0,147	0,376	0,012	0,178
20	Republika Komorów	6,7	21,9	92,0	0,120	0,380	0,018	0,173
21	Etiopia	5,0	24,2	42,9	0,090	0,419	0,008	0,172
22	Dominika	8,5	11,7	715,7	0,153	0,203	0,142	0,166
23	Burkina Faso	7,5	20,0	56,5	0,134	0,346	0,011	0,164
24	Uganda	6,1	19,9	47,4	0,109	0,345	0,009	0,154
25	Demokratyczna Republika Kongo	6,2	16,4	34,9	0,111	0,285	0,007	0,134
26	Bhutan	7,9	12,2	237,7	0,141	0,211	0,047	0,133
27	Zimbabwe	5,2	16,9	66,6	0,092	0,293	0,013	0,133
28	Togo	5,7	16,5	50,9	0,102	0,285	0,010	0,132
29	Republika Zielonego Przylądka	7,9	11,2	277,4	0,141	0,193	0,055	0,130
30	Tanzania	3,5	18,2	37,1	0,062	0,316	0,007	0,128
31	Jordania	6,3	12,0	276,9	0,113	0,208	0,055	0,125
32	Sudan	6,6	14,1	37,9	0,119	0,244	0,007	0,123
33	Madagaskar	5,6	14,3	28,0	0,100	0,248	0,006	0,118
34	Haiti	4,9	13,9	64,5	0,088	0,240	0,013	0,114
35	Kenia	3,3	14,4	61,8	0,059	0,250	0,012	0,107
36	Benin	4,2	13,4	51,0	0,076	0,232	0,010	0,106
37	Gwinea	4,5	12,8	45,5	0,081	0,222	0,009	0,104
38	Dżibuti	8,4	5,5	279,9	0,151	0,096	0,055	0,101
39	Kamerun	3,4	13,1	51,6	0,062	0,227	0,010	0,100
40	Mauretania	5,3	10,7	91,1	0,095	0,185	0,018	0,099
41	Zambia	4,3	11,5	54,7	0,076	0,199	0,011	0,095
42	Nepal	3,9	9,7	47,6	0,071	0,168	0,009	0,083
43	Tadżykistan	3,8	9,9	39,3	0,068	0,171	0,008	0,082
44	Kosowo	4,3	7,5	193,0	0,076	0,130	0,038	0,082
45	Mjanmar	3,1	9,8	38,5	0,056	0,169	0,008	0,078

Tabela 1 cd.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA <i>per capita</i> (w USD)	ODA/PNB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA/ITiU $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA <i>per capita</i> $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	
46	Kirgistan	5,5	6,9	69,5	0,099	0,120	0,014	0,078
47	Lesoto	5,4	6,2	68,7	0,097	0,107	0,014	0,072
48	Laos	3,6	7,3	88,1	0,064	0,126	0,017	0,069
49	Wybrzeże Kości Słoniowej	2,1	8,0	46,7	0,038	0,139	0,009	0,062
50	Liban	3,0	4,3	222,5	0,053	0,074	0,044	0,057
51	Armenia	3,0	5,1	141,9	0,054	0,088	0,028	0,057
52	Nikaragua	3,2	5,7	59,5	0,057	0,099	0,012	0,056
53	Moldawia	2,7	4,9	128,6	0,049	0,084	0,025	0,053
54	Bangladesz	1,4	6,7	27,5	0,025	0,116	0,005	0,049
55	Fidżi	2,8	3,7	156,3	0,049	0,065	0,031	0,048
56	Gruzja	3,0	3,7	133,5	0,053	0,065	0,026	0,048
57	Kambodża	3,9	3,5	59,7	0,069	0,061	0,012	0,047
58	Boliwia	1,8	5,5	62,2	0,032	0,096	0,012	0,047
59	Bośnia i Hercegowina	2,3	3,9	140,7	0,041	0,068	0,028	0,046
60	Tunezja	2,5	4,0	84,1	0,044	0,068	0,017	0,043
61	Antigua i Barbuda	1,7	2,1	282,6	0,031	0,036	0,056	0,041
62	Mongolia	2,5	2,8	97,5	0,045	0,049	0,019	0,037
63	St. Lucia	1,6	2,8	175,7	0,029	0,048	0,035	0,037
64	Uzbekistan	1,9	4,0	34,4	0,034	0,070	0,007	0,037
65	Gujana	2,2	2,2	144,7	0,040	0,038	0,029	0,035
66	Czarnogóra	1,7	2,5	155,8	0,031	0,043	0,031	0,035
67	Belize	2,1	2,7	96,5	0,037	0,047	0,019	0,034
68	Honduras	2,0	3,3	46,9	0,036	0,057	0,009	0,034
69	Eswatini	1,8	2,9	63,9	0,032	0,051	0,013	0,032
70	Ghana	1,4	3,0	30,8	0,026	0,052	0,006	0,028
71	Grenada	1,3	1,7	131,1	0,024	0,029	0,026	0,026
72	Malediwy	1,4	1,5	135,8	0,026	0,027	0,027	0,026
73	Irak	0,9	2,9	56,3	0,017	0,051	0,011	0,026

Tabela 1 cd.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA <i>per capita</i> (w USD)	$\frac{ODA/PNB}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	$\frac{ODA/ITiU}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	$\frac{ODA \text{ per capita}}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	G
74	Pakistan	0,8	3,4	10,0	0,014	0,058	0,002	0,025
75	Namibia	1,2	2,3	59,5	0,022	0,040	0,012	0,025
76	Nigeria	0,8	3,1	17,5	0,015	0,054	0,003	0,024
77	Salwador	1,2	2,2	47,4	0,021	0,038	0,009	0,023
78	Serbia	1,2	1,6	82,2	0,021	0,028	0,016	0,022
79	Macedonia Północna	1,2	1,4	68,3	0,021	0,024	0,013	0,019
80	Jamajka	0,8	1,4	43,1	0,015	0,024	0,009	0,016
81	Egipt	0,6	1,9	17,3	0,011	0,033	0,003	0,016
82	Ekwador	0,5	1,8	30,2	0,009	0,031	0,006	0,015
83	Gwatemala	0,5	1,6	23,7	0,009	0,028	0,005	0,014
84	Ukraina	0,7	1,3	25,9	0,013	0,023	0,005	0,014
85	Libia	0,6	1,2	46,6	0,011	0,021	0,009	0,014
86	Maroko	0,6	1,3	20,8	0,012	0,023	0,004	0,013
87	Surinam	0,7	0,8	40,2	0,012	0,014	0,008	0,011
88	Kolumbia	0,3	1,1	17,9	0,005	0,019	0,004	0,009
89	Algieria	0,1	0,3	4,1	0,002	0,024	0,001	0,009
90	Botswana	0,4	0,8	29,9	0,007	0,013	0,006	0,009
91	Paragwaj	0,4	0,9	18,4	0,006	0,015	0,004	0,008
92	Republika Południowej Afryki	0,3	0,8	16,6	0,005	0,014	0,003	0,007
93	Peru	0,2	0,8	14,6	0,004	0,013	0,003	0,007
94	Białoruś	0,3	0,5	22,7	0,006	0,008	0,004	0,006
95	Sri Lanka	0,2	0,7	9,1	0,004	0,012	0,002	0,006
96	Wietnam	0,4	0,4	11,3	0,008	0,007	0,002	0,006
97	Azerbejdżan	0,3	0,6	12,1	0,005	0,010	0,002	0,006
98	Filipiny	0,2	0,7	8,4	0,004	0,011	0,002	0,006
99	Dominikana	0,2	0,5	12,5	0,003	0,008	0,002	0,004
100	Albania	0,2	0,4	10,0	0,003	0,006	0,002	0,004
101	Turcja	0,1	0,3	9,9	0,002	0,006	0,002	0,003

Tabela 1 cd.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA <i>per capita</i> (w USD)	ODA/PNB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA/ITiU $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	ODA <i>per capita</i> $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	
102	Panama	0,1	0,2	16,8	0,002	0,004	0,003	0,003
103	Indie	0,1	0,4	1,9	0,002	0,007	0,000	0,003
104	Mauritius	0,1	0,1	17,5	0,002	0,002	0,003	0,003
105	Kostaryka	0,1	0,2	11,8	0,002	0,004	0,002	0,003
106	Angola	0,1	0,2	1,6	0,001	0,003	0,000	0,001
107	Meksyk	0,0	0,1	4,2	0,001	0,002	0,001	0,001
108	Kazachstan	0,0	0,1	2,9	0,001	0,001	0,001	0,001
109	Brazylia	0,0	0,1	1,4	0,000	0,001	0,000	0,001
110	Argentyna	0,0	0,0	0,4	0,000	0,000	0,000	0,000
111	Malezja	0,0	0,0	0,2	0,000	0,000	0,000	0,000
112	Syria	46,7	..	600,5	0,837	..	0,119	..
113	Republika Środkowej Afryki	31,6	..	158,9	0,566	..	0,031	..
114	Nauru	31,1	..	5047,4	0,557	..	1,000	..
115	Somalia	29,0	..	120,8	0,519	..	0,024	..
116	Wyspy Marshalla	22,4	..	1122,1	0,401	..	0,222	..
117	Burundi	22,3	..	51,1	0,365	..	0,010	..
118	Federacyjne Stany Mikronezji	20,4	..	813,1	0,365	..	0,161	..
119	Mali	11,2	..	94,8	0,200	..	0,019	..
120	Palau	8,5	..	1385,5	0,153	..	0,274	..
121	Senegal	6,4	..	88,6	0,114	..	0,018	..
122	Czad	6,3	..	44,3	0,114	..	0,009	..
123	Papua Nowa Gwinea	2,8	..	76,0	0,050	..	0,015	..
124	Kongo	1,9	..	34,8	0,033	..	0,007	..
125	Gwinea Równikowa	0,8	..	47,2	0,014	..	0,009	..
126	Gabon	0,8	..	53,7	0,013	..	0,011	..
127	Iran	0,1	..	2,5	0,001	..	0,000	..
128	Turkmenistan	0,1	..	4,3	0,001	..	0,001	..
129	Sudan Południowy	..	43,0	170,4	..	0,745	0,034	..

Tabela 1 cd.

LP.	Państwo/terytorium	ODA/PNB (w odsetkach)	ODA/ITiU (w odsetkach)	ODA <i>per capita</i> (w USD)	$\frac{ODA/PNB}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	$\frac{ODA/ITiU}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	$\frac{ODA \text{ per capita}}{(X_{max} - X_{min})}$ $(X - X_{min})$	WPRG
		A	B	C	D	E	F	
130	Jemen	150,8	0,030	..
131	Erytrea	79,2	0,016	..
132	Kuba	44,1	0,009	..
133	Wenezuela	10,0	0,002	..
134	Korea Północna	5,9	0,001	..

Źródło: obliczono na podstawie: Bank Światowy, <https://data.worldbank.org/> [dostęp: 15.05.2022].

W wyniku aplikacji dostępnych danych dotyczących przekazów od emigrantów za 2019 r. (dla przebadanej pod kątem WPRG grupy 134 państw/terytoriów) – patrz: tabela 2, stwierdzić należy, że WPEG udało się uzyskać w 108 przypadkach. Uzyskane dla tych gospodarek wartości wskaźnika przekazów były relatywnie wyższe niż uzyskane w przypadku WPRG – por. tabela 1 i 2. Wysoki WPEG – powyżej 0,2 uzyskano w 27 przypadkach. W siedmiu były to państwa z grupy SIDS (Wyspy Tonga, Samoa, Jamajka, Dominikana, Wyspy Marshalla, Republika Komorów oraz Republika Zielonego Przylądka). Wysoki wskaźnik był również na (wyspiarskim) Haiti. Średni WPEG (od 0,100 do 0,199) był w 14 państwach. Niski (poniżej 0,099) zaś w 67 przypadkach. W państwach, w których nie udało się wyliczyć WPEG, a dostępne były dane cząstkowe (patrz: tabela 2) stwierdzić można, że w 11 z nich (Kiribati, Liberia, St. Vincent i Grenadyny, Dominikana, Gujana, Grenada, Tunezja, Surinam, St. Lucia, czy w pewnym stopniu Palau) są przesłanki do uznania ich za gospodarki w dużym stopniu nasycone przez przekazy. W siedmiu przypadkach (Erytrea, Jemen, Kongo, Korea Północna, Kuba, Nauru i Syria), które były analizowane pod kątem WPRG, brak było danych dotyczących przekazów.

Tabela 2

WPEG w wybranych państwach/terytoriach Globalnego Południa w 2019 r.

LP.	Państwo/terytorium	Przekazy/PKB (w odsetkach)	Przekazy/ import towarów i usług (w odsetkach)	Przekazy per capita (w USD)	Przekazy/ PKB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy/ import towarów i usług $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy per capita $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPEG
1	Wyspy Tonga	37,2	57,0	1821,7	1,000	0,168	1,000	0,723
2	Salwador	21,0	45,5	877,2	0,566	0,134	0,482	0,394
3	Tadżykistan	28,0	68,1	249,1	0,753	0,201	0,137	0,363
4	Kirgistan	27,2	42,4	373,4	0,731	0,125	0,205	0,354
5	Sudan	2,0	339,5	12,2	0,054	1,000	0,007	0,353
6	Samoa	18,2	35,2	787,5	0,490	0,104	0,432	0,342
7	Jamajka	16,2	31,1	869,2	0,436	0,092	0,477	0,335
8	Honduras	21,7	37,3	554,2	0,583	0,110	0,304	0,333
9	Nepal	24,1	58,2	288,2	0,649	0,171	0,158	0,326
10	Zachodni Brzeg i Strefa Gazy	18,4	34,4	672,9	0,495	0,101	0,369	0,322
11	Haiti	22,5	60,1	295,4	0,606	0,177	0,162	0,315
12	Mołdawia	16,0	28,8	716,7	0,429	0,085	0,393	0,303
13	Kosowo	15,8	28,0	698,2	0,426	0,083	0,383	0,297
14	Gwatemala	13,8	49,5	641,7	0,372	0,146	0,352	0,290
15	Czarnogóra	10,5	16,2	939,4	0,284	0,048	0,516	0,282
16	Lesoto	23,0	24,3	255,8	0,618	0,071	0,140	0,277
17	Somalia	24,3	29,1	102,1	0,655	0,086	0,056	0,266
18	Bośnia i Hercegowina	11,4	20,6	696,0	0,306	0,061	0,382	0,250
19	Gruzja	12,9	20,3	607,0	0,348	0,060	0,333	0,247
20	Dominikana	8,3	29,9	691,0	0,225	0,088	0,379	0,231
21	Wyspy Marshalla	13,1	11,8	534,9	0,353	0,035	0,294	0,227
22	Armenia	11,2	20,5	516,6	0,302	0,060	0,284	0,215
23	Republika Komorów	14,1	47,9	198,1	0,380	0,141	0,109	0,210
24	Republika Zielonego Przylądka	12,2	18,7	438,8	0,328	0,055	0,241	0,208
25	Uzbekistan	14,3	32,1	254,5	0,384	0,095	0,140	0,206
26	Gambia	15,2	44,2	117,5	0,410	0,130	0,064	0,201
27	Albania	9,6	21,3	516,0	0,257	0,063	0,283	0,201

Tabela 2 cd.

LP.	Państwo/terytorium	Przekazy/PKB (w odsetkach)	Przekazy/ import towarów i usług (w odsetkach)	Przekazy per capita (w USD)	Przekazy/ PKB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy/ import towarów i usług $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy per capita $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPEG
28	Serbia	8,2	13,5	610,2	0,221	0,040	0,335	0,199
29	Nikaragua	13,4	27,0	257,6	0,360	0,080	0,141	0,194
30	Jordania	9,9	20,0	434,7	0,266	0,059	0,239	0,188
31	Ukraina	10,3	20,8	355,7	0,276	0,061	0,195	0,178
32	Filipiny	9,3	23,1	325,3	0,251	0,068	0,179	0,166
33	Egipt	8,8	34,3	266,8	0,238	0,101	0,146	0,162
34	Sri Lanka	8,0	27,5	309,5	0,216	0,081	0,170	0,156
35	Senegal	10,8	28,1	154,8	0,291	0,083	0,085	0,153
36	Gwinea-Bissau	10,5	29,9	78,7	0,283	0,088	0,043	0,138
37	Vanuatu	8,0	16,1	250,1	0,216	0,047	0,137	0,134
38	Pakistan	8,0	39,4	102,7	0,215	0,116	0,056	0,129
39	Fidzi	5,4	9,2	331,7	0,145	0,027	0,182	0,118
40	Zimbabwe	7,3	22,9	96,8	0,198	0,068	0,053	0,106
41	Bangladesz	6,1	28,3	112,6	0,163	0,083	0,062	0,103
42	Maroko	5,8	12,1	190,9	0,156	0,036	0,105	0,099
43	Belize	4,9	8,3	248,0	0,131	0,024	0,136	0,097
44	Togo	7,0	22,5	62,8	0,189	0,066	0,034	0,097
45	Wietnam	6,5	6,2	176,2	0,175	0,018	0,097	0,097
46	Federacyjne Stany Mikronezji	5,7	7,7	205,1	0,154	0,023	0,113	0,096
47	Nigeria	5,3	26,8	118,5	0,143	0,079	0,065	0,096
48	Antigua i Barbuda	2,2	3,2	380,5	0,059	0,009	0,209	0,092
49	Ghana	5,9	15,1	133,3	0,160	0,044	0,073	0,092
50	Meksyk	3,1	7,9	305,9	0,083	0,023	0,168	0,091
51	Kambodża	5,6	9,0	92,5	0,151	0,027	0,051	0,076
52	Ekwador	3,0	13,0	186,6	0,081	0,038	0,102	0,074
53	Mongolia	3,9	6,1	173,9	0,106	0,018	0,095	0,073
54	Mali	5,9	15,6	52,0	0,159	0,046	0,009	0,071
55	Mauritius	2,3	4,2	251,6	0,061	0,012	0,138	0,071

Tabela 2 cd.

LP.	Państwo/terytorium	Przekazy/PKB (w odsetkach)	Przekazy/ import towarów i usług (w odsetkach)	Przekazy per capita (w USD)	Przekazy/ PKB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy/ import towarów i usług $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy per capita $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPEG
56	Timor Wschodni	4,9	9,0	77,6	0,132	0,026	0,043	0,067
57	Boliwia	3,3	10,4	116,0	0,088	0,031	0,064	0,061
58	Uganda	4,0	18,1	32,2	0,108	0,053	0,018	0,060
59	Kolumbia	2,2	10,2	141,3	0,059	0,030	0,078	0,056
60	Demokratyczna Republika Kongo	4,1	13,7	23,9	0,111	0,040	0,013	0,055
61	Azerbejdżan	2,6	7,2	127,2	0,071	0,021	0,070	0,054
62	Mjanmar	3,7	12,3	47,2	0,100	0,036	0,026	0,054
63	Macedonia Północna	2,5	3,3	152,7	0,068	0,010	0,084	0,054
64	Indie	2,9	13,9	61,0	0,078	0,041	0,033	0,051
65	Białoruś	2,2	3,3	150,6	0,059	0,010	0,083	0,051
66	Kenia	2,8	13,9	54,0	0,076	0,041	0,030	0,049
67	Eswatini	2,6	6,1	103,4	0,071	0,018	0,057	0,049
68	Burkina Faso	2,9	9,3	23,0	0,078	0,027	0,013	0,039
69	Bhutan	2,2	4,6	74,2	0,060	0,014	0,041	0,038
70	Peru	1,5	6,4	102,3	0,039	0,019	0,056	0,038
71	Dżibuti	2,4	1,7	81,6	0,064	0,005	0,045	0,038
72	Paragwaj	1,8	5,0	94,5	0,047	0,015	0,052	0,038
73	Madagaskar	2,9	8,5	15,1	0,078	0,025	0,008	0,037
74	Panama	0,9	2,0	136,8	0,023	0,006	0,075	0,035
75	Rwanda	2,5	7,0	20,6	0,068	0,021	0,011	0,033
76	Niger	2,4	9,1	13,2	0,064	0,027	0,007	0,033
77	Kostaryka	0,9	2,7	109,6	0,023	0,008	0,060	0,030
78	Wyspy Salomona	1,6	3,4	38,0	0,044	0,010	0,021	0,025
79	Burundi	1,8	5,6	4,2	0,049	0,017	0,002	0,023
80	Mozambik	1,9	2,6	9,9	0,052	0,008	0,005	0,022
81	Benin	1,5	4,4	18,4	0,041	0,013	0,010	0,021
82	Algieria	1,0	3,6	41,5	0,028	0,011	0,023	0,020
83	Sierra Leone	1,3	3,4	6,8	0,035	0,010	0,004	0,016

Tabela 2 cd.

LP.	Państwo/terytorium	Przekazy/PKB (w odsetkach)	Przekazy/ import towarów i usług (w odsetkach)	Przekazy per capita (w USD)	Przekazy/ PKB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy/ import towarów i usług $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy per capita $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPEG
84	Gwinea	1,2	2,8	12,4	0,031	0,008	0,007	0,015
85	Kamerun	0,9	3,8	13,7	0,024	0,011	0,008	0,014
86	Malezja	0,4	0,8	50,0	0,012	0,002	0,027	0,014
87	Tanzania	0,7	4,2	7,5	0,019	0,012	0,004	0,012
88	Mauretania	0,8	1,6	14,2	0,022	0,005	0,008	0,012
89	Namibia	0,5	1,1	26,3	0,014	0,003	0,014	0,011
90	Wybrzeże Kości Słoniowej	0,6	2,5	12,8	0,015	0,007	0,007	0,010
91	Iran	0,5	1,7	16,0	0,014	0,005	0,009	0,009
92	Botswana	0,4	0,8	25,8	0,010	0,002	0,014	0,009
93	Irak	0,4	1,2	21,9	0,010	0,004	0,012	0,008
94	Etiopia	0,5	2,4	4,3	0,013	0,007	0,002	0,008
95	Zambia	0,4	1,2	5,5	0,011	0,004	0,003	0,006
96	Republika Południowej Afryki	0,2	0,9	15,2	0,006	0,003	0,008	0,006
97	Brazylia	0,2	1,2	15,2	0,005	0,004	0,008	0,005
98	Kazachstan	0,3	1,0	27,3	0,007	0,003	0,004	0,005
99	Argentyna	0,1	0,8	12,1	0,003	0,002	0,007	0,004
100	Gabon	0,1	0,5	8,5	0,003	0,004	0,005	0,004
101	Turcja	0,1	0,4	9,7	0,003	0,001	0,005	0,003
102	Malediwy	0,1	0,1	8,3	0,002	0,000	0,005	0,002
103	Angola	0,0	0,0	0,1	0,000	0,000	0,000	0,000
104	Liban	0,0	0,0	0,0	0,000	0,000	0,000	0,000
105	Libia	0,0	0,0	0,0	0,000	0,000	0,000	0,000
106	Czad	0,0	0,0	0,0	0,000	0,000	0,000	0,000
107	Gwinea Równikowa	0,0	0,0	0,0	0,000	0,000	0,000	0,000
108	Republika Środkowej Afryki	0,0	0,0	0,0	0,000	0,000	0,000	0,000
109	Kiribati	10,7	..	170,7	0,287	..	0,094	..
110	Liberia	10,4	..	70,1	0,281	..	0,038	..
111	St. Vincent i Grenadyny	9,6	..	717,4	0,259	..	0,394	..

Tabela 2 cd.

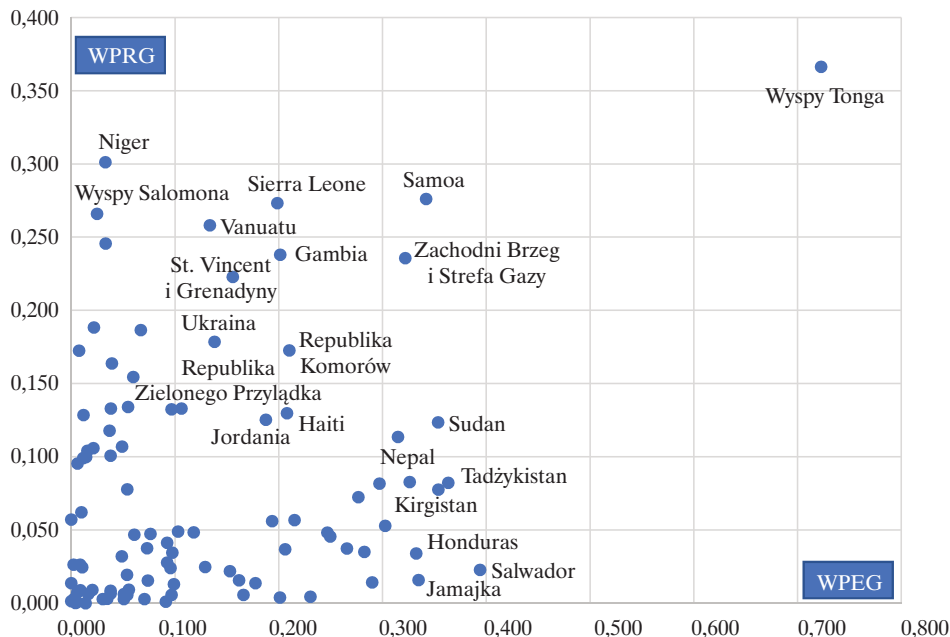
LP.	Państwo/terytorium	Przekazy/PKB (w odsetkach)	Przekazy/ import towarów i usług (w odsetkach)	Przekazy per capita (w USD)	Przekazy/ PKB $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy/ import towarów i usług $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	Przekazy per capita $\frac{(X - X_{\min})}{(X_{\max} - X_{\min})}$	WPEG
112	Dominika	7,8	..	661,6	0,209	..	0,363	..
113	Gujana	7,4	..	485,9	0,198	..	0,267	..
114	Grenada	5,2	..	565,8	0,141	..	0,311	..
115	Tunezja	4,9	..	175,3	0,132	..	0,096	..
116	Afganistan	4,4	..	21,8	0,119	..	0,012	..
117	Wyspy Św. Tomasza i Książęca	2,6	..	51,7	0,070	..	0,028	..
118	Malawi	2,4	..	14,4	0,065	..	0,008	..
119	Surinam	2,4	..	165,4	0,065	..	0,091	..
120	St. Lucia	2,0	..	236,4	0,055	..	0,130	..
121	Tiwalu	1,9	..	77,4	0,051	..	0,042	..
122	Laos	1,6	..	41,4	0,042	..	0,023	..
123	Palau	0,8	..	120,9	0,021	..	0,066	..
124	Papua Nowa Gwinea	0,0	..	0,3	0,000	..	0,000	..
125	Turkmenistan	0,0	..	0,2	0,000	..	0,000	..
126	Wenezuela	9,8	0,005	..
127	Sudan Południowy	7,3	0,004	..

Źródło: jak w tabeli 1.

Zestawiając uzyskane wartości WPRG i WPEG za 2019 r. dla poszczególnych 99 państw (dla których udało się uzyskać oba wskaźniki) stwierdzić należy, że duże nasycenie zarówno pomocą rozwojową, jak i przekazami charakteryzują się szczególnie: Wyspy Tonga (WPRG – 0,366; WPEG – 0,723), Samoa (WPRG – 0,276; WPEG – 0,342) oraz Zachodni Brzeg i Strefa Gazy (WPRG – 0,236; WPEG – 0,322) – patrz: rysunek 1.

Rysunek 1

**WPRG i WPEG w wybranych państwach/terytoriach Globalnego Południa
w 2019 r.**

Źródło: opracowanie na podstawie tab. 1, 2.

W mniejszym stopniu (z tendencją do wyższego wskaźnika przekazów) nasycone są również: Sudan (WPRG – 0,123; WPEG – 0,353), Haiti (WPRG – 0,114; WPEG – 0,315); czy też Salwador (WPRG – 0,023; WPEG – 0,394), Tadżykistan (WPRG – 0,082; WPEG – 0,363), Kirgistan (WPRG – 0,078; WPEG – 0,354), Nepal (WPRG – 0,083; WPEG – 0,326), Honduras (WPRG – 0,034; WPEG – 0,333) oraz Jamajka (WPRG – 0,016; WPEG – 0,335). W grupie państw o wyższym nasyceniu widoczna jest również tendencja do wyższego wskaźnika pomocowego: Sierra Leone (WPRG – 0,273; WPEG – 0,199); Gambia (WPRG – 0,236; WPEG – 0,201), Vanuatu (WPRG – 0,258; WPEG – 0,134); St. Vincent i Grenadyny (WPRG – 0,223; WPEG – 0,156); czy Niger (WPRG – 0,301; WPEG – 0,033); Wyspy Salomona (WPRG – 0,266; WPEG – 0,025) oraz Rwanda (WPRG – 0,246; WPEG – 0,033). Za państwa o istotnym znaczeniu dla gospodarki pomocy rozwojowej, jak i przekazów wskazać należy również Republikę Komerów (WPRG – 0,173; WPEG – 0,210), Ukrainę (WPRG – 0,138; WPEG – 0,178); Republikę Zielonego

Przyłądka (WPRG – 0,130; WPEG – 0,208) oraz Jordanię (WPRG – 0,125; WPEG – 0,188) – patrz: rysunek 1.

Reasumując, stwierdzić należy, że syndromem MIRAB charakteryzują się głównie państwa małe, o tzw. niekorzystnym położeniu geograficznym – państwa w dominującym stopniu pozostające w grupie państw najsłabiej rozwiniętych. Równie istotne wydaje się wskazanie, że syndrom MIRAB występuje również w państwach dużych („pokonfliktowych”, czy też postsowieckich) – nie tylko w państwach o większym potencjale rozwojowym niż najsłabiej rozwinięte małe państwa wyspiarskie, ale również w państwach o względnie wysokim poziomie rozwoju. Fakt ten jest istotny, szczególnie w przypadku Ukrainy. W 2019 r. wyraźne były tam znamiona syndromu MIRAB. W kontekście toczącego się konfliktu zbrojnego można przewidywać, że w następnych latach wzrosną zarówno przepływy środków pomocowych, jak i przekazów od emigrantów – mogące „domknąć” gospodarke w „monokulturze pomocowo-przekazowej”.

Fakty te skłaniają m.in. do zrewidowania poglądu dotyczącego współczesnego umniejszania roli geograficznych uwarunkowań rozwoju³⁵, jak również stanowią przesłankę do dalszych pogłębionych badań zjawisk wynikających z zamknięcia (zakleszczenia) na „monokulturowej pomocowo-przekazowej” ścieżce rozwoju, szczególnie w okresie postpandemicznym.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza przy zastosowaniu wskaźników pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG) na podstawie danych z 2019 r. dla 134 jednostek geopolitycznych Globalnego Południa wykazała, że państwami (terytoriami) dotkniętymi syndromem MIRAB są nie tylko najbardziej na nią podatne najsłabiej rozwinięte małe państwa wyspiarskie, ale również obszary „konfliktowe”, bądź „pokonfliktowe” – również państwa o dużym potencjale rozwojowym, jak i o względnie wysokim poziomie rozwoju.

Monokulturową pomocowo-przekazową chorobę holenderską – syndrom MIRAB, w dużym uogólnieniu sprowadzić można do paradoksu polegającego na tym, że im obficiej płyną środki pomocowe, jak i przekazy od

³⁵ Por. H.A. Armstrong, R. Read, *Determinants of Economic Growth and Resilience in Small States*, [w:] L. Briguglio, G. Cordina, E.J. Kisanga (red.), *Building Economic Resilience of Small States*, London: Islands and Small States Institute of University of Malta and the Commonwealth Secretariat, 2006, s. 140–148.

emigrantów do danego państwa, tym bardziej rośnie prawdopodobieństwo, że będzie się on wolnej rozwijał. Analizując ją z perspektywy historycznej stwierdzić należy, że wielu małym państwom wyspiarskim, które cechowała „monokultura pomocowo-przekazowa” udało się przełamać stagnację i „wyrwać” z zakleszczenia w tym syndromie. Nie jest to zatem sytuacja „skazująca” na porażkę rozwojową. Pojawianie się natomiast zjawiska w innych – dużych państwach, stanowi nowe pole badawcze dla roli pomocy rozwojowej oraz przekazów od emigrantów w walce z problemami Globalnego Południa.

Odnosząc się do narzędzi pomiaru syndromu MIRAB, stwierdzić należy, że zastosowane wskaźniki pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG) stanowią mogą syntetyczne (proste) narzędzie do pomiaru stopnia nasycenia (czy też przesylenia) gospodarki pomocą rozwojową i przekazami od emigrantów. Osiągane wysokie wartości wskaźników stanowią mogą „sygnał ostrzegawczy”. Jakkolwiek autor ma świadomość, że jego prostota może niektórych zniechęcać. Przez to niewątpliwie WPRG i WPEG mogą być bardzo podatne na krytykę.

BIBLIOGRAFIA

- Addison T., Mavrotas G., McGillivray M., *Aid, Debt Relief and New Sources of Finance for Meeting the Millennium Development Goals*, „WIDER Research Paper” 2005, nr 9.
- Armstrong H.A., Read R., *Determinants of Economic Growth and Resilience in Small States*, [w:] L. Briguglio, G. Cordina, E.J. Kisanga (red.), *Building Economic Resilience of Small States*, London: Islands and Small States Institute of University of Malta and the Commonwealth Secretariat, 2006.
- Bagiński P., Kowalska M., *Finansowanie rozwoju krajów słabiej rozwiniętych jako element polityki zagranicznej państw rozwiniętych*, [w:] E. Latoszek (red.), *Pomoc rozwojowa dla krajów rozwijających się na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2010.
- Baldacchino G., Wivel A., *Small states: concepts and theories*, [w:] G. Baldacchino, A. Wivel, (red.), *Handbook on the Politics of Small States*, Cheltenham and Northampton: EE Publishing, 2020.
- Bank Światowy, <https://data.worldbank.org/> [dostęp: 15.05.2022].
- Bartkowiak R., *Ekonomia rozwoju*, Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2013.
- Berthelemy J.C., Beuran M., Maurel M., *Aid and Migration: Substitutes or Complements?*, „World Development” 2009, nr 37(10).

- Bertram G., Poirine B., *Economics and Development*, [w:] G. Baldacchino (red.), *The Routledge International Handbook of Island Studies. A World of Islands*, Routledge, London and New York 2020.
- Bertram G., Poirine B., *Political Economy*, [w:] G. Baldacchino (red.), *A World of Islands. An Island Studies Reader*, Institute of Island Studies, University of Prince Edward Island, 2007.
- Bertram G., *The MIRAB model in the twenty-first century*, „Asia Pacific Viewpoint” 2006, nr 47(1).
- Bertram G., *The MIRAB Model Twelve Years On*, „The Contemporary Pacific” 1999, nr 11(1).
- Bertram G., Watters, R.F., *New Zealand and its Small Island Neighbours: A Review of New Zealand Policy Toward the Cook Islands, Niue, Tokelau, Kiribati and Tuvalu*, Institute of Policy Studies, Victoria University of Wellington, 1984.
- Bertram G., Watters, R.F., *The MIRAB Economy in South Pacific Microstates*, „Pacific Viewpoint”, 1985 nr 26(3).
- Bertram G., Watters, R.F., *The MIRAB Process: Earlier Analysis in Context*, „Pacific Viewpoint”, 1986 nr 27(1).
- Brzozowski J., Szarucki M., *Ekonomiczne skutki transferowania zarobków przez emigrantów*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 3.
- Connell J., *Poverty, Migration and Economic Resilience in Small Island Developing States*, [w:] L. Briguglio, G. Cordina, N. Farrugia, C. Vigilance (red.), *Small States and the Pillars of Economic Resilience*, London: Islands and Small States Institute of University of Malta and the Commonwealth Secretariat, 2008.
- Corden M., *Booming Sector and Dutch Disease Economic: Survey and Consolidation*, „Oxford Economic Papers” 1984, nr 36(3).
- Corden M., Neary J.P., *Booming Sector and De-industrialization in a Small Open Economy*, „Economic Journal” 1982, nr 92.
- Easterly W., *Brzemie białego człowieka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Feeny S., Iamsiraroj S., McGillivray M., *Remittances and Economic Growth: Larger Impacts in Smaller Countries?*, „The Journal of Development Studies” 2014, nr 50(8).
- Feeny S., McGillivray M., *Aid and Growth in Small Island Developing States*, „The Journal of Development Studies” 2010, nr 46(5).
- Guillaumont P., Nossek V., Wagner L., *Improving aid allocation for small developing states*, [w:] L. Briguglio (red.), *Handbook of Small States. Economic, Social and Environmental Issues*, London and New York: Routledge, 2018.

- Hayes G., „MIRAB” Processes and Development on Small Pacific Islands: A Case Study from Southern Massim, Papua New Guinea, „Pacific Viewpoint” 1993, nr 34(2).
- Hooper A., *The MIRAB Transition in Fakaofu, Tokelau*, „Pacific Viewpoint” 1993, nr 34(2).
- James K.E., *Migration and Remittances: A Tongan Village Perspective*, „Pacific Viewpoint” 1991, nr 32(1).
- Jasiński M., *Aspekty monokulturowe pomocowej choroby holenderskiej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego, Studia i Prace” 2017, nr 3(31).
- Jasiński M., *Kirgiski syndrom MIRAB*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2018, nr 53(2).
- Jasiński M., *Modele rozwoju gospodarczego a poziom rozwoju społecznego i zamożności w małych państwach wyspiarskich na świecie*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2017, nr 49(2).
- Jasiński M., *Podwójna izolacja jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego małych państw wyspiarskich Globalnego Południa*, „Studia Polityczne” 2020, nr 48(2).
- Jasiński M., *Poziom rozwoju społecznego i zamożności a pomoc rozwojowa i przekazy w państwach o niekorzystnym położeniu geograficznym*, [w:] J. Szlachta, M. Zaleska, K. Żukrowska, R. Towalski (red.), *Społeczny kontekst ekonomii*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2017.
- Jędrusik M., *Wyspy tropikalne. W poszukiwaniu dobrobytu*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.
- Karpestam R.P.D., *Dynamic multiplier effects of remittances in developing countries*, „Journal of Economic Studies” 2012, nr 39(5).
- Kopiński D., *Pomoc rozwojowa. Teoria i polityka*, Warszawa: Difin, 2011.
- Lanati M., Thiele R., *The impact of foreign aid on migration revisited*, „World Development” 2018, nr 111.
- Leszczyński A., *Eksperymenty na biednych. Polityczny, moralny i ekonomiczny spór o to, jak pomagać skutecznie*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2016.
- Moyo D., *Dead Aid. Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009.
- Nkusu M., *Aid and the Dutch Disease In Low-Income Countries: Informed Diagnoses for Prudent Prognoses*, „IMF Working Paper” 2004, nr 4(49).
- Podhorodecka K., *Turystyka na obszarach wyspiarskich wobec światowego kryzysu gospodarczego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2019.

- Randall J.E., *An Introduction to Island Studies*, London: Rowman & Littlefield, 2021.
- Ratter B.M.W., *Geography of Small Islands. Outposts of Globalisation*, Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018.
- Rybczynski T.M., *Factor Endowment and Relative Commodity Prices*, „Económica, New Series” 1955, nr 22(88).
- Staśkiewicz J., *Zmiany w przekazach migrantów w krajach rozwijających się*, „Studia i Prace WNEIZ US” 2018, nr 53(2).
- Tepererek A., *Przekazy pieniężne od emigrantów w państwach o małym potencjale ekonomicznym*, [w:] D. Niedziółka (red.), *Rozważania o przestrzeni i gospodarce*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH, 2020.
- Thoreau H.D., *Walden, czyli życie w lesie*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2005.
- Treadgold M.L., *Breaking out of the MIRAB mould: historical evidence from Norfolk Island*, „Asia Pacific Viewpoint” 1999, nr 40(3).

ASPEKTY MONOKULTUROWE POMOCOWO-PRZEKAZOWEJ CHOROBY HOLENDERSKIEJ GLOBALNEGO POŁUDNIA

Streszczenie

Celem opracowania jest sklasyfikowanie 134 państw i terytoriów Globalnego Południa pod kątem wielkości otrzymywanych środków finansowych z tytułu oficjalnej pomocy rozwojowej (ODA) oraz przekazów od emigrantów. Hierarchizacja ekonomicznego znaczenia ODA i przekazów oraz identyfikacja grupy państw o cechach „monokultury pomocowo-przekazowej” (syndromu MIRAB) dokonana została w wyniku aplikacji danych za 2019 r. do dwóch (skonstruowanych na potrzeby badania) wskaźników: pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG).

Konstrukcja pierwszego wskaźnika ujmuje trzy perspektywy gospodarczego znaczenia środków finansowych z tytułu ODA. Pierwszą są łączne wpływy z pomocy rozwojowej zestawione z wielkością gospodarki (mierzonej PNB). Drugą jest odniesienie łącznych wpływów z ODA do wielkości importu towarów i usług. Trzecią jest wartość otrzymanej pomocy rozwojowej przeliczona na jednego (stałego) mieszkańca. Drugi ze wskaźników ujmuje trzy perspektywy gospodarczego znaczenia środków finansowych z tytułu przekazów.

Pierwszą jest łączna wartość przekazów zestawiona z wielkością gospodarki (mierzoną PKB). Drugą jest odniesienie łącznych wpływów z przekazów do wielkości importu towarów i usług. Trzecią jest wartość przekazów przeliczona na jednego (stałego) mieszkańca.

Zastosowane wskaźniki pomocy rozwojowej w gospodarce (WPRG) oraz przekazów od emigrantów w gospodarce (WPEG) stanowią syntetyczne (proste) narzędzie do pomiaru stopnia nasycenia (czy też przesylenia) gospodarki pomocą rozwojową i przekazami od emigrantów, czy też diagnozowania syndromu MIRAB. Autor ma świadomość, że prostota prezentowanego tu narzędzia pomiarowego może niektórych zniechęcać, przez co niewątpliwie WPRG i WPEG mogą być bardzo podatne na krytykę.

Słowa kluczowe: pomoc rozwojowa, przekazy od emigrantów, syndrom MIRAB

MONOCULTURAL ASPECTS OF DEVELOPMENT AID AND REMITTANCES DUTCH DISEASE OF THE GLOBAL SOUTH

Abstract

The objective of the article is to assess the economic impact of Official Development Assistance (ODA) and Remittances on the 134 countries of Global South. The hierarchy of the economic importance of ODA and Remittances in the Global South, as well as the identification of a group of countries with MIRAB features will be based on the application of data for 2019 to two indicators constructed for the purposes of the study. The first is an Official Development Assistance Impact Index (ODAI) and second a Remittances Impact Index (RI).

In order to measure the ODAI, the author used three variables, namely (a) net ODA received, total (% of GNI), (b) net ODA received (% of imports of goods, services and primary income) and (c) net ODA received per capita. The second index, which relates to Remittances (RI), is constructed by expressing (a) personal remittances, received (% of GDP), (b) personal remittances, received (% of imports of goods, services and primary income) and (c) personal remittances, received per capita. The author rescaled the variables using the min-max formula.

Using a quantitative approach, the ODAI and the RI indices have been constructed to measure two major impacts of financial flow to the Global

South. The indicators may be synthetic, simple tools for measuring the degree of ODA and Remittances economic saturation. It also might be useful tool for diagnosis of the MIRAB syndrome. However, the author is aware that their simplicity may discourage some from agreeing, and because of this, ODAI and RI are susceptible to criticism.

Keywords: Official Development Assistance, Remittances, MIRAB

Cytuj jako:

Jasiński M., *Aspekty monokulturowe pomocowo-przekazowej choroby holenderskiej Globalnego Południa*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2023, nr 1(76), s. 44–76. DOI: 10.26399/meip.1(76).2023.03/m.jasinski

Cite as:

Jasiński M. (2023). ‘Monocultural aspects of development aid and remittances dutch disease of the Global South’. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 1(76), 44–76. DOI: 10.26399/meip.1(76).2023.03/m.jasinski